ОЛЕСЬКІВ О.Є.
(Національний університет „Львівська Політехніка”)

СТРУКТУРНО-СИНТАКСИЧНА ТА МОРФОЛОГІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТАФОР У АНГЛІЙСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ

Дослідження типів дискурсів під кутом зору використання різних лексичних засобів залишається актуальним питанням сучасної лінгвістики, якому присвячені праці таких вчених як: Н. Д. Арутюнової [Арутюнова 1990], А. Н. Баранова, Ю. Н. Караулова [Баранов, Караулов 1991], Ф. С. Бацевича [Бацевич 2004], Т. ван Дейка [Дейк 1989], А. П. Загнітка [Загнітко 2007], Г. Почепцова [Почепцов 2001].

Метою даного дослідження є охарактеризувати роль метафори в політичному газетному дискурсі і представити типи метафор згідно структурно-синтаксичного та морфологічного принципів класифікації.

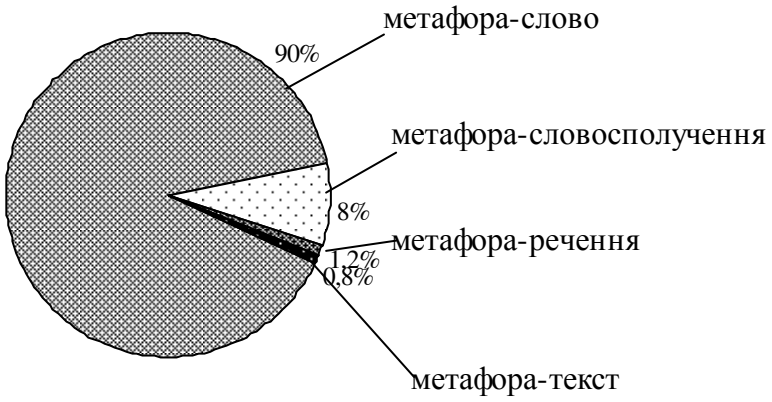
Спираючись на А. Загнітка вважаємо, що політичний газетний дискурс – це процес породження і функціонування політичного інформаційного повідомлення, як основного засобу донесення відповідної політичної інформації до масової аудиторії і, який є різновидом дискурсу мас-медіа [Загнітко 2007, с.14]. Хоча газетний і політичний дискурси є окремими типами у класифікації Г. Почепцова, поряд з яким ще виокремлюються теле- і радіо дискурси, театральний, кінодискурс, рекламний, релігійний, дискурс у сфері громадських відносин [Почепцов 2001].

Жанрова специфікація політичного газетного дискурсу простежується у двох групах жанрів – інформаційних (політична замітка; коротке інформаційне повідомлення про певний факт суспільно-політичного життя; репортаж, що подає фактологічну інформацію крізь призму сприйняття автора-учасника для створення ефекту присутності) й аналітичних (політичний коментар, метою якого є пояснення подій і фактів суспільно-політичного життя для формування у реципієнта відповідного погляду на факти і події; передова стаття, що надає інформацію згідно з політичною орієнтацією друкованого видання; полемічна стаття, що подає різні погляди опонентів; памфлет, призначений для соціально-політичного викриття для прямого впливу на суспільну думку). Тематика політичного газетного дискурсу охоплює широке коло питань: державне управління, органи влади, політичні права, різні політичні режими, громадська думка, внутрішня і зовнішня політика, візити, угоди, політичні акти, засідання тощо [Загнітко 2007, с. 17-18].

Важливим для досліджуваного типу дискурсу є вибір вербальних засобів, які не лише інформують, але й впливають на читача, оскільки в газетній політичній комунікації реалізується функція впливу і маніпуляції. Одним із найбільш ефективних мовних засобів прагматичного впливу є метафора, оскільки ця одиниця здатна: 1) привертати увагу адресата, адже метафора є “порушенням логічного порядку в мові” [Метафора в языке и тексте 1988], “постійним розсадником алогічного” [Арутюнова 1990], тобто нестандартним мовним явищем; 2) давати оцінку фактам та подіям, що описуються, бо процес метафоризації передбачає виникнення оцінних смислів; 3) формувати “необхідне” ставлення до дійсності [Кудрявцева 2005, с. 60].

Суцільна вибірка з 259 статей з таких англомовних періодичних видань як: Guardian, Guardian Unlimited, International Herald Tribune, Financial Times, Mirror, Sunday Telegraph, Telegraph, The Independent, The Observer, The Sunday Times, The Times, Times Online за період з лютого 2007 по січень 2008 року становить 497 метафоричних одиниць.

Для класифікації цього матеріалу було обрано структурно-синтаксичний та морфологічний принципи. Що стосується структурно-синтаксичної класифікації, то

Діаграма 1. Розподіл метафор у політичному газетному дискурсі за структурно-синтаксичним принципом класифікації

тут типологія метафор визначається кількістю одиниць з яких складається метафоричний образ. У політичному газетному дискурсі зустрічаються такі структурно-синтаксичні типи: метафора-слово, метафора-словосполучення, метафора-речення і метафора-текст. Якщо метафорою є окремо взяте слово, то це структурно-синтаксичний тип – метафора-слово. З діаграми 1 видно, що цей тип є найчисельнішим (90%).

Виявлені в аналізованих статтях метафори-слова були класифіковані, в свою чергу, згідно морфологічного принципу класифікації (М. Блек [Блек 1990, с. 153-172], Б. Тошович [Тошович 1998, с. 228-255]), де основою є належність слова-оболонки метафори до тої чи іншої частини мови. У політичному газетному дискурсі зустрічаються іменникові, дієслівні, прикметникові та прислівникові метафори. З діаграми 2 видно, що основний масив – це іменникова метафора (75% від усіх виявлених). Іменникова метафора – це метафора-номінація, переважно з емоційно-оцінним навантаженням. У описі президентських перегонів В. Путін постає як ***mentor*** (наставник). Така метафора передбачає авторитет, впливовість людини, з підтекстом духовності, що суперечить світу політики. Але багаторазове повторення викликає позитивне його сприйняття. В той же час, як характеристика Д. Медведєва за допомогою метафор ***puppet, shadow*** нав'язує читачу думку про безхребетність, слабкість духу. Вибори у Грузії названі тестом, перевіркою: *"Georgia's Western allies are viewing the election as a* ***test*** *for Saakashvili's commitment to democracy," said Ana Jelenkovic, a Georgia analyst at Eurasia Group, a U.S.-based firm that advises on geopolitical risks (International Herald Tribune. – 2007. – 30 December)*, і від того пройде вона її чи ні залежить майбутнє країни.

Але є багато метафор, які втратили емоційно-оцінне навантаження, і стали звичними при описі політичних подій: ***front-runners*** (кандидати, які ідуть попереду)**,** ***threshold*** (бар'єр, який потрібно подолати)*,* ***legacy*** (політична ситуація в країні після правління іншого політика)*,* ***political stage*** (країна), ***scenario*** (хід політичних подій), ***extinction*** (розпад партії), ***democratic road*** (політичний курс, якого притримується країна)*,* ***race*** (виборчі перегони).

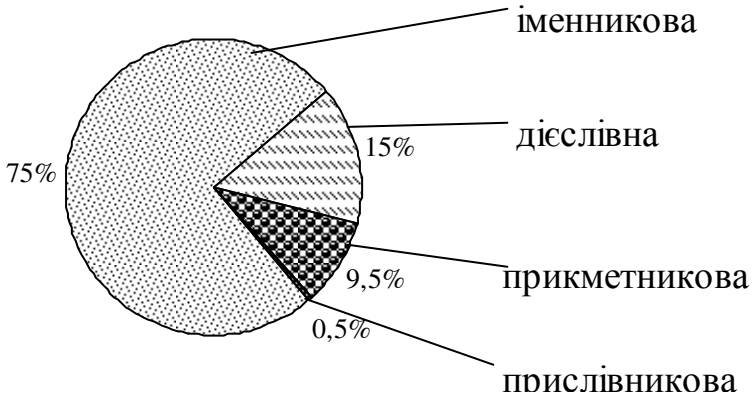
Окремим підвидом вважаємо іменникову метафору, яка вжита у функції означення. *А* ***pocket candidate*** (кишеньковий кандидат) – про Д. Медвєдєв як незначну політичну фігуру, якою легко керувати. *"Putin is a* ***'Teflon' president****. Nothing sticks to him," said Mr Gudkov (The Guardian. – 2007. – 6 October)* – В. Путін названий тефлоновим президентом, мається на увазі його вміння викрутитися з будь-якої ситуації і зняти з себе будь-які звинувачення.

Метафора-дієслово підкреслює динаміку, процесуальність та змінність подій. Серед виявлених метафор на дієслівну припадає 15%: *The bigger question, though, will be which way the Bayrou voters decide* ***to jump*** *(The Independent. - 2007. - 23 April)* – кому з кандидатів, які залишилися, віддадуть перевагу виборці Бейру; *"They are not just rigging the vote, they are* ***rapin****g the whole electoral system" – Mr Kasparov said after casting a deliberately spoiled ballot (Telegraph. – 2007. – 3 December)* – гвалтуванням електоральної системи названо свідомі масові втручання у виборчий процес; *A Law and Justice win, analysts say, would likely see Kaczynski try* ***to poach*** *lawmakers from Civic Platform to cobble together a majority* (The International Herald Tribune. - 2007. - 17 October) – ймовірна спроба Качинського заручитися підтримкою законодавців описується спортивним терміном to poach, що означає переходити на поле супротивника і відбирати в нього м'яч; *As president, Medvedev could one day* ***eclipse*** *Putin. (International Herald Tribune. – 2008. – 29 February*) – стати кращим президентом для Росії, ніж його попередник.

Прикметникова метафора – це метафора-характеристика, яка поєднує функції номінації і дескрипції. Цей тип метафори становить 9.5% від виявлених. Виборчі кампанії деяких партій в Польщі названі ***amateurish campaigns***, як наголошення на непрофесіоналізмі. Професіоналізм, знання, досвід передаються метафорою ***mature*** (зрілий). Опозиція в Польщі названа важковаговою, тобто серйозною – ***heavyweight opposition***.

Також було виявлено, прислівникову метафору, яка не є частотною (0.5%): *Nobody had expected Mr Putin* ***to retire gracefully*** *from politics - he had hinted that he intended to retain influence (The Guardian. – 2007. – 6 October).* – залишити владу красиво; *Dmitry Medvedev* ***won*** *Russia's presidential election* ***comfortably*** *last night, exit polls revealed (Mirror. – 2008. – 3 March)* без проблем, оскільки все було наперед сплановане.

Повертаючись до діаграми 1 бачимо, що 8% припадає на метафору-словосполучення і лише 1.2% на метафору-речення, 0.8% - на метафору-текст.

Діаграма 2. Розподіл метафор-слів у політичному газетному дискурсі за морфологічним принципом класифікації

У випадках, коли декілька слів несуть метафоричне навантаження, говоримо про метафору-словосполучення: *I've distanced myself from politics because it's just one big* ***circus arena****. (The Guardian. - 2007. - 18 October)* – політика; *Alternatively, Mr Putin could take a leading role in a state-owned company while continuing* ***to pull the strings*** *"(The Guardian. – 2007. – 6 October).* – контролювати владу; *"Things happening in*

Georgia have been a bit dramatised in the media," said Mr Saakashvili. "This is a largely mainstream country and a democratic one.We have our ups and downs like any country but we are clearly ***not in a free fall****." (Financial Times. – 2008. – 4 January)*, тобто країна має певний політичний курс.

Якщо для розкриття образу необхідно ширший контекст, то це метафора-речення: *All Mr Sarkozy has to do is* ***hold the territory*** (втримати позицію) *he has already so skilfully conquered (The Guardian. - 2007. - 4 May); Speaking in an interview with Reuters, Saakashvili said that Georgia's fledgling* ***democracy had passed its toughest test*** *(Independent. – 2008. – 8 January).*

Метафора-текст, яка є найцікавішим типом, оскільки певна ідея проходить через увесь текст статті, повторюючись у різних метафорах, які зводяться до однієї ключової: *Mr Putin likes to give surprises. "The president is capable of making a move that is so unexpected and unpredictable - as* ***if picking up the chess board and striking his opponents in the teeth****"(The Guardian. – 2007. – 6 October).* Політика – це „гра в шахи", дії політиків, в даному випадку В. Путіна – „ходи", а його непередбачуваність описується метафорою „схопити шахову дошку і вдарити опонента по зубах". Тема шахів продовжується далі: *"****Now our opponent must make a move that will and draw him into a game with rules ... and then we will be able to respond****," he (G. Kasparov said) said (International Herald Tribune. – 2007. – 30 November).* В наступному прикладі вибори – це біатлон. Ключова метафора навколо якої розгортаються інші: політики - це спортсмени, їхні дії порівнюються до бігу, стріляння по мішенях, більше того „бігати", тобто вміло вести політичну діяльність, вони не вміють: ***"I call it a Kremlin biathlon. In a normal biathlon the sportsmen shoot at targets, but in the Kremlin biathlon, not only do the sportsmen shoot at their targets, but the judges shoot at the sportsmen,"*** *Ryzhkov said. "Half of Russia's politicians can't run. It's selection before election." (The Guardian. – 2007. – 30 November).*

Отже, класифікація метафор згідно структурно-синтаксичного принципу, а саме їх кількісний аналіз показують, що у політичному газетному дискурсі найчастіше метафора реалізується словом, рідше словосполученням. Зустрічаються також метафори-речення і метафори-тексти, які мають в основі ключову метафору, навколо якої розгортаються інші, розкриваючи ідею, яку хотів донести автор. У межах структурно-синтаксичного типу метафори-слова за морфологічним принципом класифікації було виділено іменникову метафору, яка вживається для позначення нового найменування або представлення вже існуючого з більш вираженою оцінкою та експресією, прикметникову, яка привертає увагу до певних ознак політичного поняття, яке описується, дієслівну, яка вказує на процесуальність та дію і прислівникову.

Метафора є невід'ємним компонентом газетного політичного дискурсу. Проводячи аналогії допомагає помітити нові властивості речей і предметів, але часто і нав'язує певну думку. Актуальним є подальше дослідження цього мовного феномену у різних типах дискурсу.

Література

Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс // Теория метафоры. М., 1990. С. 5-32. *Баранов А. Н., Караулов Ю. Н.* Русская политическая метафора: Материалы к словарю. М., 1991. – 193с. *Бацевич Ф.С.* Основи комунікативної лінгвістики. – К.: Видавничий центр "Академія", 2004. – 344 с. *Блэк М.* Метафора. // Теория метафоры: Сборник: Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / Общ. ред. Н. Д.Арутюновой и М.А.Журинской. – М.: Прогресс, 1990. – С. 153-172. *Дейк Т. ван Язык.* Познание. Коммуникация. - М.: Прогресс, 1989.- 312 с. *Загнітко А.* Сучасний політичний газетний дискурс: риторика і синтаксиси. // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. Т.16 – Донецьк: Східний видавничий дім. – 2007. С.5-19.

Кудрявцева Л.О., Дядечко Л.П., Дорофеева О.М., Філатенко І.О., Черненко Г.А. Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу:експресія – вплив – маніпуляція. // Мовознавство 2005 №1 С. 58 – 66 *Метафора в языке и тексте* / В.Г.Гак, В.Н.Телия, Е.М.Вольф и др.; Отв. ред. В.Н.Телия.- М.: Наука, 1988. – 176 с. *Почепцов Г.Г.* Теория коммуникации - М., 2001. - 656 с. *Тошович Б.* Структура глагольной метафоры // Stylistyka slowianska. – T.VII. – Opole, 1998. – С. 228-255.

ПЕТРІНСЬКА Т.
(Запорізький нац. ун-тет)

ТЕКСТОВИЙ КОНЦЕПТ ЯК ПРОЕКЦІЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В ДИСКУРСІ

У науковій літературі досліджено різні типи концептів. Їх багата типологізація обумовлена, на думку І.В.Привалової, тим, що будь-яка одиниця мови концептуальна [Привалова 2005: 101]. Найпоширенішою серед науковців прийнята типологізація концептів залежно від різновиду картини світу (наївна, міфологічна, наукова тощо), залученої до формування концептів інформації, наприклад: наївні, повсякденні, міфологічні, наукові, гносеологічні, художні, аксіологічні і т. д. (С.А.Аскольдов, Н.Д.Арутюнова, А.М.Баранов, Т.В.Радзієвська, Ю.С.Степанов та ін.). Досить поширеними є і інші типологізації. Наприклад, з позиції суб'єкта концептуалізації виділяють ідіоконцепти, узуальні концепти, етноконцепти та загальнолюдські, або універсальні (О.О.Селіванова). Спираючись на той факт, що суб'єкт є одночасно і представником певного соціуму і індивідом, розмежовуються індивідуальні та інваріантні концепти (А.А.Залевська). На понятійному або категоріально-понятійному рівні для класифікації концептів з поміж інших виділяють критерій об'єму абстракції в них (І.В.Привалова). Монодискурсивні та полідискурсивні концепти диференціюються залежно від їх здатності до свого преферентного або індиферентного використання в певному дискурсі (А.М.Приходько). Також за способом мовного вираження і від характеру мовних засобів, що відображають певний концепт, концепти поділяються на лексичні, фразеологічні, граматичні, синтаксичні (І.В.Привалова).

Даний перелік не вичерпує всієї кількості різновидів концептів, описаних в сучасній лінгвістичній літературі, оскільки ці ментальні одиниці, які стали популярним об'єктом дослідження в межах антропоцентричної наукової парадигми, продовжують активно досліджуватися і представляти все більше нових даних стосовно своєї природи і критеріїв.

Згідно заявленої теми **об'єктом** даного дослідження виступає текстовий концепт. В сучасній мовній свідомості одним з провідних засобів презентації концептів вважається текст [Карасик 2004: 41], що дає право лінгвістам говорити про «текстовий концепт». Терміни «концепт тексту» і «текстовий концепт», які в різних інтерпретаціях зустрічаються в роботах Н.І.Жинкіна**,** А.А.Залевської, В.В.Красних, В.А.Кухаренко, О.І.Москальської та ін., подекуди вживаються як еквівалентні та взаємозамінні, що ускладнює розуміння їх диференційних ознак. Дана проблема визначає **актуальність** пропонованої розвідки. Вихідним положенням нашого дослідження є діалектична взаємодія когнітивного і дискурсивного просторів. В зв'язку з цим **метою** виступає дослідження текстового концепту як продукту взаємодетермінації національно-мовної картини світу і дискурсу.

Щоб обгрунтувати положення про текстовий концепт як результат проекції мовної картини світу в дискурсі, необхідно, перш за все, з'ясувати яким чином можуть бути співставлені останнні. Поняття співвіднесеності мовної картини світу і